

מה לכלי חרס, דין הוא שיציל על הטהרה שבתוכו מלקבל טומאה כי מצינו שכוחו גדול למנוע טומאה יותר מאדם, שכן אין כלי חרס מטמא מגבו, שאינו נטמא אלא אם נכנס שרץ לתוך חלל אוירו, ולא אם נגע בו השרץ מצדו החיצון, ולכן כוחו גדול ב"שמירה" על טהרה שבתוכו.

תאמר באדם, שמטמא מגבו, שהרי הנגיעה של דבר טמא באדם בצדו החיצון מטמאה אותו, ולכן יתכן שאין בכוחו של אדם להציל על הטהרה הבלועה בתוכו מלהטמא באהל המת.

ודוחה הגמרא את פירכה הזו:

אטו אנו, מגבו קאמרינן? וכי מה שלמדנו קל וחומר לאדם מכלי חרס שהוא מציל מקבלת טומאה, מ"גבו" למדנו זאת?

הרי מתוכו קאמרינן, למדנו ודנו בקל וחומר מתוכו של כלי חרס, שהוא מציל

ובכל זאת מצינו, שאם היה דבר טהור בלוע בתוך כלי חרס המוקף צמיד פתיל, ועומד הכלי באהל המת, מצייל כלי החרס על טהרה שבתוכו מלטמא. (160)

ב-עא אדם, שכוח הצלתו מטומאה גדול מכח הכלי, שמצייל האדם על טומאה שבתוכו מלטמא, וכפי ששינונו, שטומאה הבלועה באדם אינה מטמאת, אינו דין שמצייל אדם על טהרה שבתוכו [כגון אם בלע טבעת טהורה], מליטמא, מלקבל טומאה, אם נמצא האדם האהל המת? (161)

ומוכח שטהרה הבלועה בתוך האדם אינה מקבלת טומאה! (162)

אך מנסה הגמרא לפרוך קל וחומר זה, ולהוכיח שכוחו של כלי חרס המוקף צמיד פתיל גדול יותר להציל על הטהרה שבתוכו מלהטמא, מאשר כוחו של אדם להציל על טהרה שבתוכו:

הטומאה, אין זה משום חומרנו של כלי חרס שטומאתו רבה. אלא משום שמיטמא מתוכו. ודבר טמא אינו חוצץ מן הטומאה, ורק משום כך אינו מציל מן הטומאה. ואין זה חומרנו בכלי חרס שאפשר ללמוד מכך בקל וחומר?

ותירץ, שכבר מצינו שכלי חרס אינו מציל אפילו באופן שאינו מקבל טומאה. וכמובא באהלות ששתי חביות המוקפות צמיד פתיל ובכל אחת מהם חצי כזית מן המת, אף שהם עצמם טהורות לפי שאין בהם שיעור טומאה, מכל מקום, הבית טמא. ששתי חצאי ה'כזית' מצטרפין ומטמאים את הבית.

עולה מכך, שאף על פי שתוך הכלי טהור, אינו מציל מן הטומאה. ועל כרחק שמחמת חומרנו של כלי חרס הוא. ושפיר עבדינן קל

שנתבאר כאן שקרקע מצילה על טהרה ככלי חרס צמיד פתיל. ויעוי"ש]

160. כפי ששינונו לעיל כה א.

161. העיר הגרי"ז [בכורות כב א], שלכאורה הצלת דבר הנמצא בכלי חרס מן הטומאה, וכן הצלת דבר הבלוע בגוף מן הטומאה, עניינים שונים הם. שכלי חרס מציל רק מטומאת אהל, ואילו "בלוע", מציל אף מטומאת מגע ומשא בטומאה עצמה. ושונים הם רק לענין הילפותא דלמידים אותם זה מזה. אך הלכותיהם שונות].

162. תוספות הרא"ש העיר, מה קל וחומר הוא זה. הרי מה שכלי חרס אינו מציל מן

מקבלת טומאה, וקל חומר לאדם. (163) (164)

ויתירה מכך, **אדרבה**, תוכו של **כלי חרס** לגבי טומאה, **חמור** הוא מתוכו של אדם,

שכן כלי חרס **מטמא מאוירו**, אם נמצא שרץ בתוך אוירו של הכלי, הוא מטמא את הכלי, אך אם נמצא שרץ בתוך אדם מבלי לנגוע בו, אין האדם נטמא ממנו, אלא רק על ידי

וחומר.

163. הקשו **התוספות**: לדברי הגמרא שהצלת אדם על טהרה הבלועה בתוכו נלמדת בקל וחומר מכלי, מדוע לא נאמר את הכלל ש"דיו לבא מן הדין להיות כנידון", שלא יציל אדם על טהרה שבתוכו כאשר מסיטו זב, כדין כלי המוסט על ידי זב, שמטמא טהרה שבתוכו על ידי היסט זה. ואילו בתוספת אהלות פרק טו, מפורש שאדם אינו נטמא מהיסט הזב?

ותירצו **התוספות**, הקל וחומר הנלמד מכלי חרס, נלמד דוקא מ"פכים קטנים". [כלים קטנים מאוד שאין אדם יכול להכניס אצבעו לתוכם, רש"י שבת פד ב] מוקפים צמיד פתיל [ואפילו אם אינם מוקפים טהורים במשא הזב [וכל שכן שבהיסט הזב טהורים]]. לפי שאין באים לכלל מגע בתוכם, שאין סופם להיפתח. וכל שאינו בא לכלל מגע, אינו בא לכלל טומאת משא כמבואר לקמן [קכד ב]. וכיון שמ"פכים קטנים" אלו נלמד הקל וחומר לאדם, ניתן לומר שאינו מטמא בהיסט הזב. שהרי כלים אלו אף אינם נטמאים בהיסטו.

164. יש לדון, מה תירצה בכך הגמרא? הרי מכל מקום גב הכלי ותוכו, כלי אחד הוא. ובכל זאת רואים שהכלי קשה לקבל טומאה, לפי שאינו מטמא מגבו?

ולביאור מהלך הגמרא כאן, נביא את דברי הגר"ח [טומאת מת כב ב] בגדר הצלת כלי חרס שיש בו צמיד פתיל, על טומאה שבתוכו: נאמר [ויקרא יט טו]: "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו, טמא הוא". [כאשר נמצא

באהל המת, מטמא אף מה שבתוכו. מה שאין כן כאשר יש בו צמיד פתיל, אין תוכו טמא].

ובפשטות, הצלת הכלי על מה שבתוכו, היא מחמת ש"תוך", היינו החלל הפנימי של הכלי, חוצץ ומציל מפני הטומאה. אלא שכאשר מוקף הכלי ב'צמיד פתיל', גדולה החציצה ואטימת הכלי, ורק אז מציל מן הטומאה. וכאשר אין היקף צמיד פתיל, אין בכח הכלי להציל.

ובענין זה דן הגר"ח: האם אחר הלימוד מפסוק זה שרק בהיקף צמיד פתיל מציל הכלי מן הטומאה, שוב אין דין הצלת הטומאה שבצמיד פתיל תלוי כלל בדין "תוך" שבכלי [ולא נצרך "תוך" הכלי אלא רק לענין שיחול בו דין מוקף צמיד פתיל ושתהיה בזה מציאות של כלי]. אלא כל כלי שיש בו "צמיד פתיל", מציל על כל כל הנמצא בו. ואין הצלת הטומאה תלויה כלל בשם "תוך". אלא עצם הכלי המוקף מציל.

או, שודאי דין הצלת הטומאה שבתוך "כלי צמיד פתיל" נאמר רק על תוכו. ויסוד ההצלה תלוי ב"תוך". וזהו עיקר דין הצלת כלי צמיד פתיל. שכל מה שבתוכו — טהור.

ופושט הגר"ח חקירה זו על פי הגמרא כאן. ומבאר, שפירכת הגמרא על הקל וחומר "מה לכלי חרס שאין מטמא אלא מגבו" היינו שהבינה כאן הגמרא שלא נוכל ללמוד דין הצלת טומאה בלועה באדם, מצמיד פתיל. היות וצמיד פתיל אינו מקבל טומאה מגבו, ומשום כך ניצל רק מה שבתוכו. [ובכך שונה מן האדם, המקבל טומאה מגבו].

ועל זה תירצה הגמרא "אטו אנן מגבו קמרינן, מתוכו קאמרינן". כלומר, שהצלת צמיד פתיל אינה על ידי הכלי בעצמו, כי אם תוכו הוא

מגע בור. (165)

מטמאה? (167)

ועתה, ממשיכה הגמרא ומבררת את דין "טומאה בלועה אינה מטמאה":

ומבארת הגמרא: קל וחומר הוא!

ומה בליעה דרך פיו מלמעלה, שאינו עושה עיכול, שהרי כל עוד לא ירד למטה, החתיכה בעינה עומדת, ובכל אופן מציל גופו מטומאה זו.

אשכחן בלוע דלמעלה, אמנם מצינו שטומאה בלועה לא מטמאה מן הפסוק "והאוכל מנבלתה", אך הלימוד הזה הוא רק לגבי מקרה שבו נכנסה הטומאה ונבלעה דרך פיו.

כשנכנסה החתיכה מלמטה, שה"למטה" עושה עיכול, ומיד נחשבת החתיכה כאילו איננה, וכי אינו דין שבליעה באופן זה מציל מן הטומאה? (168)

אולם, בלוע דלמטה, שנתחבה לו הטומאה מאחוריו אל תוך בית הריעי, (166) מנלן שאף טומאה הנבלעת באופן זה אינה

שמציל על מה שבו. ועצם ה"כלי" נידון כטפל ל"תוכו" וכגורם לכך שיהיה כאן "תוך". וכיון שעיקר ההצלה נעשית על ידי תוכו, למידיים בקל וחומר שהאדם מציל, אף שהאדם מקבל טומאה מגבו — מכל מקום, למידיים שמה שבתוכו של אדם, בלוע הוא. ועל זה נאמר הקל וחומר.

טומאת מגע. [רש"י] והעיר על כך בהגהות הב"ח, מה ההכרח להעמיד שמדובר בתחבו בשפופרת. הרי יתכן ששאלת הגמרא "מנלן", כוונתה מנין שאין הוא מטמא טומאת משא כאשר חתיכה זו בתוך גופו. [וכמו ששאלה הגמרא לעיל לגבי האוכל סמוך לשקיעת החמה].

וזהו שחילקה הגמרא בין "גבו" ל"תוכו". לפי שגבו שהוא עצם הכלי, ו"תוכו", ענינים נפרדים הם לגמרי. ואף שגבו אינו מקבל טומאה, אין זה שייך ל"תוכו". לפי שדין הצלה על הטומאה, נובע מ"תוכו". ללא כל קשר לעצם הכלי שסביבות ה"תוך".

167. פירש רש"י, שכוונת הגמרא לשאול מדוע אין הוא מטמא במשא, הואיל ותחבו בשפופרת [כפי שנתבאר בהערה הקודמת]. ואם כן, כאשר כעת הטומאה בתוך גופו, יש לה לטמאות במשא.

165. ולפי זה יש ללמוד בקל וחומר: מה אויר כלי חרס, שאינו מבליע טומאה שבו אלא מטמא, בכל זאת מבליע טהרה שבתוכו מלקבל טומאה. אדם, שמבליע טומאה שבתוכו, אינו דין שיציל על טהרה שבו מלקבל טומאה, הואיל וקל הוא, שאין אוירו של אדם מלקבל טומאה לעולם! ? רש"י

והוסיף הב"ח בביאור דברי רש"י, שאף על פי שעת הטומאה נוגעת בתוך גופו, הרי כבר שנינו שטומאה בבית הסתרים אינה מטמאת. ולכן העמיד רש"י שהנידון הוא רק בטומאת משא.

166. וכגון שתחבו לו זאת על ידי שפופרת, בלא שהיה מגע ישיר בין הטומאה לגופו. לפי שאם נכנס הדבר בלא שפופרת, הרי נטמא האדם

168. הר"ש [סוף מסכת מקואות] הקשה מדברי המשנה שם שחץ התחוב באדם, בזמן שאינו נראה אינו מטמא. לפי שטומאה בלועה הוא.

וקשה, הרי באופן זה לא נאמר הקל וחומר האמור כאן דמה למעלה שאינו עושה עיכול

ולמידים אנו שאף דבר הבלוע מלמטה, אינו מטמא.

מבארת הגמרא: קל וחומר הוא!

ומה אדם, שמטמא מחיים, בכל זאת הוא מציל בדבר הבלוע בתוכו מלמטה לאחריים.

בהמה, שאינה מטמאה מחיים, שהרי בהמה אינה מקבלת טומאה בחייה, אינו דין שתציל בבלוע בתוכה מלמטה!?

פורכת הגמרא קל וחומר זה, ומוכיחה שבהמה חמורה מן האדם בקבלת טומאה:

מה לאדם, שכן צריך שהייה בבית המנוגע, שאם נכנס אדם לבית המנוגע, הוא אינו מטמא את בגדיו לאלתר, לפי שנאמר [ויקרא יד מו] "והבא אל הבית כל ימי הסגיר אותו, יטמא עד הערב". ולא נאמר "יכבס בגדיו". ואילו על השוהה בבית זמן המספיק לכדי אכילה, נאמר עליו [ויקרא יד מז] "והאוכל בבית יכבס בגדיו" [ובתורת כהנים מפרשים ש"האוכל", הכוונה היא לשוהה בכדי אכילה].

פורכת הגמרא: כלום כאשר נכנס מאכל מלמטה, עושה עיכול למטה? והרי אין מאכל מתעכל אלא כאשר נכנס על ידי למעלה, דרך פיו. ורק כאשר יורד המאכל כסדר האכילה והעיכול, אז הוא מתעכל כהלכה. אולם אם לא נכנס דרך פיו, הוא אינו מתעכל לעולם!?

ומתרצת הגמרא: אפילו הכי, אף שלא נעשה העיכול אלא בצירוף כניסתו מלמעלה וירידתו למטה, מכל מקום, עיכול ד"למטה", רב הוא. שחלק זה, הוא העיקרי בעיכול. (169)

ממשיכה הגמרא ודנה בענין טומאה בלועה:

אשכחן, עד כה עסקנו ומצאנו בדינה של טומאה בלוע דארם. כלומר שנבלעה על ידי אדם, שאינה מטמאה.

אולם דבר הטומאה בלוע דבהמה, מנלן? (170)

ב"למעלה". ואפילו כאשר תחב מלמטה באופן שלא נעשה עיכול כלל, מכל מקום, ישנה חשיבות ב"למטה" בכך ששם עיקר מקום העיכול, ומכך ילפינן קל וחומר. [וראה עוד בתפארת יעקב שם שביאר באופן נוסף דברי רש"י]

170. משמע, שהניחה הגמרא בפשטות שבלוע בבהמה אינו מטמא. ורק השאלה היא מנא לן.

ומבארים התוספות, דהא כבר שנינו במשנה המובאת לקמן [קטו א] שמבואר שם שכלב שבלע בשר מת ונכנס לבית, אינו מטמא. ומבואר שטומאה הבלועה בבהמה וכן בחיה, אינה מטמאה.

וכו'. ולמה יציל מן הטומאה?

ותירץ הר"ש, שלענין חץ התחוב בו, ישנו קל וחומר אחר. והוא: ומה בלוע שטופו לצאת [היינו מאכל שנבלע באדם, סופו לצאת בדרך הטבעית] מציל עליו הגוף מן הטומאה, בלוע שאין סופו לצאת [כגון חץ שאין לו דרך רגילה וטבעית לצאת מן הגוף] אינו דין שיציל מן הטומאה!?

169. תמוה, הרי מקודם פירש רש"י שדבר הנכנס שלא דרך הפה, אינו מתעכל כלל?

וביאר התפארת יעקב שבעלמא כאשר נאכל דבר דרך הפה, הרי שעיקר העיכול נעשה למטה. ובכך יש יתרון ב"למטה", יותר מאשר

למאי חלכתא? כלפי מה אינה צריכה שהייה? בהכרח, לכלים שעל גבה [שהרי בהמה אינה מקבלת טומאה, ואינה שייכת בלבישת בגדים], שאם נכנסה עם כלים, אינה צריכה שהייה, אלא הם נטמאים מיד. (171)

הרי אדם הנכנס עם כלים על גביו, נמוי, אף הוא לא בעי, לא צריך שהייה, אלא נטמאים הכלים לאלתר.

דתנן במסכת נגעים [יג ט]: אדם הנכנס לבית המנוגע, וכליו על כתפיו, וסנדליו ושבועותיו בידיו [לא שהיו בידיו דרך לבישה, אלא החזיקם ביד], הרי הוא והן טמאין מיד! (173)

אבל, אם היה האדם הנכנס לבוש כליו,

תאמר בבהמה, שאינה צריכה שהייה בבית המנוגע כדי לטמא כלים שעליה, אלא הם טמאים לאלתר, לפי שהם בכלל "והבא אל הבית", שהוא עצמו נטמא מיד, ולכן נטמאים מיד.

ומוכת, שבהמה חמורה היא, ומקבלת טומאה ב"קלות" רבה יותר מאשר אדם.

ואם כן, נפרך הקל וחומר שממנו רצינו להוכיח שבהמה מצילה על טומאה הבלועה בתוכה. שהרי מוכח שבהמה חמורה בקבלת טומאה.

ומקשה הגמרא על פירכה זו, ומיישבת את ה'קל וחומר':

בהמה, דאינה צריכה שהייה בבית המנוגע,

אינם צריכים שהייה. אבל בגדים שהוא לבוש בהם, בטלים הם כלפיו ומכוחו באה להם הטומאה. ומגזירת הכתוב למידיים שאינו מטמאם אלא עד שישהה.

172. עיין שם, בחברותא למסכת נגעים, בביאורנו למשנה ובביאורנו לר"ש.

173. הרמב"ם [טומאת צרעת ט"ז ו] מביא הלכה זו כך: אבל אדם מישראל שנכנס לבית מנוגע והוא לבוש בבגדיו וסנדליו ברגליו, הרי האדם טמא מיד, ובגדיו טהורים עד שישהה שם.

מדויק המגיד משנה בלשון הרמב"ם "אדם מישראל", ומפרש, שהרמב"ם בא למעט גוי שאינו מציל בגדים בשהיה, אלא טמאים מיד. וכמובא בתורת כהנים [שמיני פ"ה ה"י] "יכול אף הבהמה והגוי יהיו מצילין בגדים בבית המנוגע, תלמוד לומר 'וכבס בגדיו' כל המטמא בגדים [מכח עצמו ולא מחמת שהייתם בבית]

171. משני מקומות הוכיחו התוספות שאף בבהמה יתכן מלבוש. ולפי זה הקשה, שאין הכרח להעמיד שמדובר בכלים שעל גבה:

א. בשבת נג א מבואר שיש כלים הנחשבים לבהמה למלבוש, ובהם בהמה יוצאה בשבת.

ב. בתורת כהנים נתמעטו בהמה וכותי שאינם צריכים שהייה בבית המנוגע בכלים שהם לבושים, אלא מטמאים מיד [יעו"ב בתוס' היאך נלמד כן וראה הערה להלן על דברי הגמרא הנכנס לבית המנוגע וכו']. ומוכח שיש בהם בלישת כלים ובגדים.

ותירצו התוספות: לגבי בהמה, אפילו כלים שהיא לבושה בהם, אינם נחשבים כ"מולבשים" על גופה, אלא נידונים ככלים הנישאים על גבה וכשאר כלים. לפי שאין הם נטמאים מכח הבהמה, שהרי לאו בת טומאה היא. אלא רק מעצם היותם בבית המנוגע. ולכן דינם שיטמאו מיד עם הכניסה בית. וכן, אף אדם הנושא כלים על גבו שלא דרך לבוש, ואינם מיטמאים מכוחו,

בכמות של שמונה ביצים (176). [177]

ומשך זמן האכילה נמדד לפי אכילת פת הטיים, שזמן אכילתה מועט. ולא פת שעורים, שאכילתה מתמשכת זמן רב יותר.

בגדיו, וסנדליו נעולות ברגליו, וטבעותיו ענודות באצבעו, שאף הן בכלל בגדיו, (174), הרי הוא טמא מיד. ואילו הן, הבגדים, טהורין עד שישהא משך זמן של בכדי אכילת פרס (175) [הוא הזמן הדרוש לאכילת חצי ככר לחם, שהוא מזון שתי סעודות,

בקביעות או בארעיות, וכגון שנאמר בסתמא "לא תאכל", הרי ששיעור האכילה לעצמו הוא בכזית. ושיעור זה הלכה למשה מסיני הוא.

176. כך דעת רש"י. אולם שיטת הרמב"ם [טומאת צרעת טז ו] שהוא שלש ביצים.

177. אפשר לפרש את דין המשנה בשני אופנים: האופן האחד, שגם הבגדים שהוא לבוש בהם נחשבים שהם באו אל הבית, אלא שהלבוש את הבגדים מציל את בגדיו שלא יטמאו, אפילו שהם באו אל הבית, ואם שהה בכדי אכילת פרס, שוב אינו מציל אותם, והרי הם נטמאים מדין ביאה אל הבית, שהצלת האדם היא לזמן קצר בלבד.

והאופן השני, שהבגדים שהוא לבוש בהם לא נחשבים שהם באו אל הבית, כיון שהם נטפלים לגופו, וביאת האדם לא מתייחסת לבגדיו, אלא שאם שהה בכדי אכילת פרס, הרי הבגדים נטמאים מהאדם, מפני שהנטמא מבית המנוגע מטמא את בגדיו, וכמו ששינוי במסכת זבים [פ"ה מ"ו], שהנוגע במצורע בגדיו נטמאים עמו בזמן חיבורו לטומאה, ולפי זה, הדין "כבס את בגדיו" הוא ככל כיבוס בגדים שבתורה, שהאדם מטמא בזמן חיבורו לטומאה את כל מה שהוא נוגע בו, כאילו נגעו הם עצמם בטומאה. אלא שלגבי בית המנוגע חידשה התורה, שהאדם מטמא את בגדיו רק לאחר ששהה בכדי אכילת פרס.

ובחידושי הגר"ח [הלכות טומאת צרעת], הקשה, שמצינו בחקירה זו סתירה במשנה,

מציל בגדים [שאינם נטמאים מיד, אלא אם כן, שהו]. הבהמה והנכרי שאין מטמאים בגדים אין מצילין בגדים בבית המנוגע.

וכך כתב הרמב"ם [שם הלכה ז]: וכן הגוי והבהמה שהיו מלובשים בכלים ונכנסו לבית המנוגע נטמאו הכלים מיד. אבל הגוי, אינו מקבל טומאה כבהמה.

174. על פי פירוש רש"י. ומבואר, שאפילו נעליים וטבעות שאינם "בגדים", מכל מקום, כיון ש'לבוש' בהם, הריהם נקראים בגדיו.

[בשו"ת שבות יעקב הביא מכך ראייה שאשה שקיבלה על עצמה בנדר שלא תלבש בגדי יום טוב, הרי גם הטבעות בכלל בגדים, ואסורה ללבשם. ובגליוני הש"ס [ברכות מא א] דחה ראייה זו, שאדרבה מכלל שצריך היה התנא לפרט 'וטבעותיו' אחר שכבר ציין שהיה לבוש בכליו, משמע מכך שטבעת אינה בכלל מלבושים].

175. יש לדון, מדוע שיעור האכילה כאן הוא בכדי אכילת פרס, ואילו בכל מקום שיעור אכילה הוא בכזית?

בקרבן אהרן [מצורע פ"ה ח'] הביא בשם הלבוש, שההבדל בין כאן לבין שאר מקומות שמתחשבים בשיעור אכילה, הוא בכך שנאמר כאן [ויקרא יד מז] "והאוכל בבית". ומשמע, שבא לקבוע סעודתו בבית זה. וקים להו לחז"ל שאין אדם קובע סעודתו בפחות מארבע ביצים. וזהו שיעור ב"קביעות" הסעודה.

אולם בשאר עניני אכילה שההתייחסות היא לעצם האכילה ולא לצורתה האם נעשתה

מטמאים בכלים מיד. ושוב מיושב קל וחומר, שאדם מטמא מחיים, ובכל אופן מציל על הבלוע בתוכו מלטמא, קל וחומר לבהמה, שאינה מטמאה מחיים, שמצילה על טומאה הבלועה בתוכה.

ועתה דנה הגמרא בדברי רבה, שאמר טומאה בלועה אינה מטמאה, וטהרה בלועה אינה מקבלת טומאה, ומשמע שיש בהן מן החידוש, שהיה רבה צריך לאומרו. ועל כך מביאה הגמרא להקשות:

וכן נמדד הזמן לפי זמן האכילה כאשר האדם **מיסב**, שאז נאכלת הפת מהר יותר, מאחר שאינו פונה ומתעסק בדברים אחרים תוך כדי אכילתו.

וכן שיהיה משך זמן זה כאילו **אוכל פיתו בליפתן**. שעל ידי טעם הליפתן נמשך תיאבוננו, ומזרז אכילתו. (178)

נמצא, שלענין טומאת בית המנוגע, אין חומרה בבהמה יותר מבאדם, לפי ששניהם

הדין הבגדים טהורים. ולפי זה, מיושבת הקושיה, שבאמת טומאת הבגדים היא מכח האדם, ולכן ברישא הבגדים טמאים אף שהם לא נכנסו אל הבית, ומכל מקום, בסיפא הבגדים טמאים מדרבנן. וראה עוד בחזון איש בהוספות למסכת זבים.

ברמב"ם משמע שגם באופן שהאדם עומד בחוץ, הבגדים נטמאים מהתורה, ואם כן מבואר, שהטומאה היא מכח הבית ולא מכח האדם, ואם כן קשה מהרישא של המשנה, מדוע כשהבגדים בחוץ הם נטמאים, הרי הם לא באו אל הבית?

ותירץ הגר"ח, שהכלים נגררים אחר האדם, ומאחר ורוב האדם נמצא בתוך הבית, הרי זה נחשב שכולו בתוך הבית, מפני שרובו כולו, ולכן זה נחשב שגם הכלים בתוך הבית, שהם נטפלים לאדם, ולכן הם נטמאים מהבית, אכן באופן שרוב האדם בחוץ, לא אמרינן שרובו כולו, וגם המיעוט שנמצא בבית זה נחשב שהוא מחוץ לבית, כיון שלגבי המקצת היה כאן ביאה, אלא שלא מספיק ביאת מקצת, והאדם נטמא רק בביאת רובו או כולו, אך לגבי המקצת יש כאן ביאה, ולכן גם לגבי הכלים יש כאן ביאה.

178. על פי רש"י ברכות מו א ד"ה פת. וכן

שברישא של המשנה הבאה שם, מבואר שאם האדם עומד בפנים הבית, ופשט את ידו לחוץ, וטבעותיו בידיו, הרי הטבעות נטמאות אם שהה בכדי אכילת פרס, ומבואר כאן, שהטומאה היא מחמת האדם, ולא מחמת הבית המנוגע, שהרי הטבעות לא באו אל הבית כלל. ולעומת זאת, בסיפא של המשנה מבואר, שאם האדם עומד בחוץ, והכניס את ידיו לפנים, וטבעותיו בידיו, לדעת רבי יהודה הטבעות טמאות מיד, ולדעת חכמים דוקא אם שהה בכדי אכילת פרס, ואם נאמר שהן נטמאות מחמת האדם, איך נטמאות הטבעות כלל, הרי האדם טהור?

ותירץ החזון איש [י יח], על פי המבואר בתוספות כאן, שכתבו כתירוצו הראשון שבהגהת הר"ש במסכת נגעים, שהבגדים אשר הבהמה והעובד כוכבים לובשים, נחשבים כבגדים שהישראל נושא, כיון שאינם מקבלים טומאה, ואי אפשר לטומאה לבא מכוחם. והקשו, אם נאמר שהטומאה באה מכח האדם, מדוע כאשר הוא עומד בחוץ הבגדים שבפנים נטמאים, הרי האדם טהור, ואיך תבא עליהם הטומאה? ותירצו, שבאופן שהאדם עומד בחוץ, טומאת הבגדים היא רק מדרבנן, לרבי יהודה גזרו שיטמאו הבגדים מיד, כיון שהאדם עומד בחוץ, ולחכמים גזרו שיטמאו רק אם שהה. אך מעיקר

טומאת מת]. וכשבלע, נגע הבולע בשפתיו בטבעת הטמאה, ונטמא, ומשום כך **טובל**. ואחר שטבל, אף על פי שעדיין הטבעת הטמאה בתוך גופו, **אוכל בתרומתו**.

ומוכח, שהטבעת הטמאה, אינה מעכבתו מלאכול בתרומה כיון שהיא בלועה בגופו. (181)

אמר הקשה רבא: הרי תרוייהו תננהי? את שתי ההלכות שאמר רבה, כבר שנינו במשנה, טומאה בלועה תנינא, וכן טהרה בלועה תנינא. (179)

טומאה בלועה שנינו, דתנן במסכת מקואות [י ח]: בלע כהן טבעת טמאה, שנטמאה בטומאת מת [וכלי מתכות כגון טבעת זו שנטמאו במת, דינן כמת, (180) שמגען מטמא

להקשות ממשניות אלו, לפי ששני הדינים, הן טומאה והן טהרה בלועה מופיעים בה.

180. וכפי ששנינו לעיל ג א "חרב, הרי היא כחלל". כלומר, כלי מתכת שנטמא במת, הרי דרגת טומאתו היא כמת עצמו.

181. מדובר בטבעת שנגעה במת, וקיימא לן "חרב הרי היא כחלל". כלומר, כלי מתכות שנגעו בחלל, במת, דינם כדרגת הטומאה של המת עצמו, שנעשים אבי אבות הטומאה, כמותו. וניתן היה, לכאורה, לתלות את טעם טהרתו והיתר אכילת התרומה בכך שטומאה זו, טומאת בית הסתרים היא. ואין ראייה מכאן שטומאה בלועה אינה מטמאה?

ומבארים התוספות, שאף אם טומאת בית הסתרים לא מטמאה במגעה, מכל מקום, היא מטמאה במשא. ומוכח כי הטעם שהוא טהור הוא מחמת שטומאה זו היא טומאה בלועה. ומכך שרק מטעם טומאה בלועה אינו טמא, מוכח שבטבעת אשר היא טמאה מת מדובר. כי אילו לא היתה הטבעת טמאת מת, לא היה מקום לטומאת משא. ואם לא היה בה טומאת משא, אין צריך להגיע לדין טומאה בלועה, כיון שאף ללא זאת, הרי טומאת בית הסתרים אינה מטמאה. [וראה דברי הר"ן בהערות להלן, שמבואר כי בטבעת טמא מת אין טומאת משא.]

פירש הרמב"ם [משניות נגעים יג ט]: ואמרו פת חיטין ובלפתן מפני שהוא זמן מועט לפי שהלחם הטוב בלפתן ימהרו באכילתו ולא יצטרך ללעוס אותו שיעור רב.

וראה בתוספות יום טוב שם שכל שיעורין אלו הם כדי להחמיר, שנטמאהו בזמן קצר שישוה בו.

179. עיקר קושייתו היא מטהרה בלועה הנשנית במשנה זו, ולא מהמשנה של טומאה בלועה, שלא בא רבה לחדש דין טומאה בלועה אלא את דין טהרה בלועה. וכדבריו "כשם שטומאה בלועה", ומשמע שדין טומאה בלועה שאינה מטמאה היה פשוט לו, ולכן הקל וחומר הוא רק ממשנת טהרה בלועה [תוס' וראשונים].

והקשה הרמב"ן: מדוע לא נלמד דין טומאה בלועה שאינה מטמאה, ממשנתנו. שהרי מפורש במשנה שהאשה טהורה עד שיצא הולד. ועל כרחק משום שטומאה בלועה היא?

ותירץ הר"ן, לפי שבשלב זה עדיין לא עמדה הגמרא על טעם שיטת משנתנו באופן מוחלט. שהרי מדברי המשנה שהחיה טמאה טומאת שבעה, ניתן אף להבין שטומאה בלועה מטמאה. משום כך לא הובאו כאן דברי משנתנו כמקור לדין טומאה בלועה [ואכן, להלן מבארת הגמרא שטומאתה של החיה היא משום גזירה].

הרמב"ן והרשב"א תירצו, שאף ממשנתנו אפשר היה להקשות. אולם ניחא לה לגמרא

מקבלת טומאה כשנכנסה כך לאהל המת, אף אם האדם שבלע אותה נטמא.

ואם כן, מקשה רבא, מה חידש רבה בדבריו "כשם שטומאה בלועה אינה מטמאת, כך טהרה בלועה אינה מיטמאת", והרי כבר שנינו זאת במשנה במסכת מקואות?

ומתרצת הגמרא, שמהמשנה הזאת אי אפשר ללמוד את דברי רבה. כי זה שטבעת טמאה בלועה אינה מטמאת את האדם שהיא בלועה בו, אין זה בהכרח מהטעם שהיא "טומאה בלועה", אלא משום שמגע הטבעת הטמאה באדם בתוך מעיו הוא "מגע בית הסתרים", שהוא מגע חבוי ונסתר, ואין טומאה מטמאה את האדם אלא כאשר הטומאה נוגעת בו במקום גלוי שבגוף. וכפי שדורשים מן הפסוק [ויקרא טו יא] "וידידו לא שטף במים". מה ידיו גליות, אף כל

וממשיכה המשנה ואומרת: אם הקיאה, הרי היא טמאה, כיון שעתה היא אינה בלועה, (182) וטמאתו במגע שנגע בה ביציאתה, וצריך לטבול מחמת טומאה זו.

וכמו כן, גם טהרה בלועה שאינה מקבלת טומאה, גם היא תנינא.

דתנן, באותה משנה שם: בלע אדם טבעת טהורה, ונכנס לאהל המת כאשר טבעת זו בלועה בתוכו, ונטמא האדם מאהל המת, והזה ממי חטאת של פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו, כדין טמא מת, ושנה על טהרה זו ביום השביעי, וטבל, ולאחר מכן הקיאה, הרי היא טהורה כמה שהיתה. וכיון שטבל, והיא טהורה, אין היא מטמאה אותו במגעו בה כאשר הקיאה. (183)

ומוכח, שטהרה בלועה, כגון טבעת זו, אינה

ויציאתם]. והספק הוא, האם מחשיבין את יצירת הכפיפה כדבר שנעשה בעיכול ונידון כגללי בהמה, שדין כלי הנעשה מגללי בהמה אינו מקבל טומאה. או, שהיות ולגופו של הפיל נכנסו הוצין ויצאו כלי, אין דנים זאת כעיכול וככלי גללים אלא כיצירת כלי מן ההוצין שנכנסו לפיו. ומקבלת הכפיפה טומאה.

ובתוס' שם [ד"ה בלע, בסופו] העירו מדברי הגמרא כאן שאף טבעת טמאה שנבלעה על ידי אדם תיחשב כמעוכלת, וכדין גללים שאינם מטמאים. ונמצא, שהטבעת אינה מטמאה מחמת שמעוכלת וכדין גללים, ולא משום שטומאה בלועה היא. ותירצו, כיון שהטבעת קשה והיא אינה כמו ההוצים הרכים, היא אינה נחשבת כמעוכלת.

והרעק"א שם תמה על שאלת התוספות, הרי הטבעת מתחילתה היתה כלי, ומנין שתרד

182. ולא הועילה לה טבילתו של האדם לטהרה. רש"י

183. במנחות טט א מובא, שפיל שבלע כפיפה מצרית [קופה כעין קופסה קטנה העשויה מצורי דקל] והקיאה דרך בית הריעי, מהו? האם מחמת שנעשתה גללים, בטלה טומאתה?

ודנה בכך הגמרא שם: אילימא למבטל טומאתה, הרי תנינא כל הכלים יורדים לטומאתם במחשבה [כלומר חפץ נעשה ל"כלי" ומוכשר לקבל טומאה, על ידי מחשבת בעליו להיותו כלי], ואין עולים מטומאתם אלא בשינוי מעשה. ואם כן, כפיפה מצרית זו שלא נשתנתה זולת מה שבלעה הפיל והקיאה, היאך עולה מטומאתה?

ומעמידה הגמרא: לא צריכא, דבלע הוצין [כגון עשב וקש, שמהם עושים כפיפה] ועבריהו כפיפה מצרית [במהלך התעכלות ההוצין

בגלוי. (184)

כי קאמר רבה את דינו, הוא באופן שאין שם מגע בית הסתרים, שאין ההצלה על הטומאה או על הטהרה, אלא רק משום שבלועים הם.

וכגון, שבלע אדם שתי טבעות, אחת טמאה ואחת טהורה. ובאופן זה אין הדבר נחשב כטומאת בית הסתרים, כי על אף ששתי הטבעות מוסתרות בתוך מעיו, מכל מקום, שתי הטבעות בינן לבינן עצמן הן גלויות, האחת כלפי חברתה. והחידוש בדבריו הוא, דאפילו שאין הן נסתרות, מכל מקום, לא מטמא לא מטמאה לטהרה [לא מטמאה הטבעת הטמאה לטהרה] (185), (186) לפי

וכמו כן, מן הדין השני האמור במשנה, ש"בלע טבעת טהורה ונכנס לאהל המת, הרי היא טהורה כמו שהיתה", אין ללמוד את הדין ש"טהרה בלועה אינה מיטמאה", כי גם בענין הזה אפשר לומר שהטעם לכך שהטבעת אינה נטמאת הוא משום ש"מגע בית הסתרים" הוא.

ומבאר הגמרא את החידוש בדבריו של רבה:

מקור הטומאה בעצמותה. רש"י.

והקשו על כך התוספות, הרי מדרס הזב אין טומאתו מעצמו אלא ממקום אחר היינו הזב. ואפילו הכי מטמא במשא. ומקרא מפורש הוא [ויקרא טו י'] "והנושא אותם [את מרכב הזב] וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב?"!

ותירץ הר"ן, שאף על פי שמדרס הזב מטמא, מכל מקום, טבעת זו שנטמאה במת, אינה מטמאה במשא. שהרי אין לטמא מת טומאת משא כלל. ואף ש"חרב הרי היא כחלל" והמת עצמו מטמא במשא, מכל מקום, אין הדין כן לגבי כלי ברזל שנטמא ממת. שהרי טומאת משא במת עצמו, נלמדת בקל וחומר מטומאת נבילה. ולכן, דיו לבא מן הדין להיות כנידון. וכשם שלנוגע בנבלה אין טומאת משא, כך לנוגע במת אין טומאת משא. וכן דעת הרמב"ם [טומאת מת ה ט] שאין אומרים "חרב הרי היא כחלל" לענין טומאת משא. [וראה דברי התוספות שהובאו לעיל שאף בטבעת זו, ישנה טומאת משא לולי שטומאה בלועה היא. וצ"ע]

185. הקשה החשק שלמה [אהלות ז ה], מדוע לא הוכיחה הגמרא שאף בשתי טבעות ישנו דין טומאה בלועה, ממשנה מפורשת [שם]: יצא

מטומאתה. והרי היא אינה כמו ההוצין שלא היו תחילה כלי ורק במעי הפיל הם נעשו לכלי [וכן כתב השיטה מקובצת שם].

ועיין בקובץ שיעורים [חולין אות ל"ב] שביאר, שקושית התוספות שם היא מדברי הגמרא "בלע טבעת טהורה". ועיי"ש בקוב"ש שהוכיח כי עיכול במעי אדם או בהמה אין בו כדי לבטל טומאה הקיימת בכלי, אלא רק שדבר הראוי לקבל טומאה [מחמת שנמצא באהל המת וכדומה]. הרי שאם מעוכל הוא, מונע העיכול מן הטומאה לחול עליו.

וזהו שהקשו שם התוספות, מדוע בטבעת טהורה צריך להגיע לדין "טהרה בלועה". הרי מעוכלת היא ולכן היא מנועה מלקבל טומאה. ועל זה תירצו התוספות, כיון שטבעת כלי קשה היא, אין בה דין "עיכול".

184. אף אין לומר שנטמא האדם ב"טומאת משא", מחמת שנושא את הטבעת בתוך גופו. לפי שאין משא מטמא אלא כאשר נושא את מי שהטומאה יוצאת ממנו. כגון שנושא את המת עצמו או את הנבלה וכדומה. אבל הטבעת שנטמאה במת, אף שהיא אב הטומאה ונידונת כמת עצמו, אינה מטמאה במשא, לפי שאינה

ששתיהן בלועות הן. (187) ולכן אין כאן

שומאה. (188)

עולה בדברי הרשב"א, שטהרתה של הטהרה הבלועה, אינה תוצאת אי יכולת הטומאה לטמא. אלא שני כוחות נפרדים הם. א, לטומאה אין את הכח לטמא, ב, לטהרה יש כח עצמי להינצל מן הטומאה.

187. א. הקשו הראשונים [התוס' רשב"א ועוד]: הרי דין טהרה בלועה למידין בקל וחומר מכלי חרס צמיד פתיל. והרי לפי המבואר כאן, שדברי רבה נאמרו על שתי טבעות הבלועות יחד, אין זה דומה לכלי חרס. ואיך אפשר ללמד זה מזה?

וביארנו: הקל וחומר מצמיד פתיל, אינו נדרש אלא ב'הוה אמינא', שדברי רבה נאמרו על טהרה הבלועה לחוד וכן על טומאה הבלועה לחוד. ואמנם למסקנת הגמרא, שדברי רבה נאמרו על שתי טבעות הבלועות יחדיו, אין דינו של רבה נלמד מן הקל וחומר, אלא מן הפסוק שהובא בגמרא לעיל, "האוכל מנבלתה יכבס בגדיו". וכדברי הגמרא לעיל, מי לא עסקינן שאכל סמוך לשקיעת החמה, וקאמר רחמנא דטהור ואוכל בתרומה. וקשה הרי התרומה שאוכל נוגעת בטומאה שבמעיו. וקיימא לן שאסור לטמאות תרומה?

— מוכח, שטהרה בלועה אינה מיטמאה. ולכן מותר באכילת התרומה. [וראה בר"ן שמבאר כי מקור דברי רבה הוא מן הפסוק שדרש רבי ישמעאל להלן "וכל אשר יגע על פני השדה" להוציא עובר שבמעיו אמו שטהור אפילו אם נגעו בו. ודין זה הוא כשתי טבעות. ומכאן ששתי טבעות אחת טמאה ואחת טהורה הבלועות יחדיו אין הטומאה עוברת בהם].

ולדעת ראשונים אלו, שוב אין למידין מקל וחומר, אלא מן המקראות הללו. אמנם כבר תמה על כך רעק"א, שאם המקור לטהרה בלועה הוא מ"האוכל מנבלתה", יתכן

[העובר] הראשון מת, והשני חי, הרי שהשני טהור ולא נטמא מחמת אחיו המת. ועל כרחק הוא משום דין טומאה בלועה ולכן המת אינו מטמא. או משום טהרה בלועה, ולכן החי לא נטמא. ודין זה, לכאורה הוא כשתי טבעות שנגעו זה בזה?

ובספר שחיטת חולין יישב קושיא זו על פי דברי הקבא דקשייתא [קושיא מ"ג], שעובר חי אינו מקבל טומאה, אינו משום טהרה בלועה אלא דורשים זאת [נדה מד א] מן הפסוק "על הנפשות אשר היו שם", שדוקא אדם מגיל תינוק בן יומו והלאה, הוא שמטמא טומאת מת. אבל עובר שאינו נקרא נפש, אינו נטמא מן המת.

אם כן, יש לומר, שדברי המשנה שם שאין העובר החי נטמא, טעמם הוא משום שעובר חי אינו מקבל טומאה. ללא קשר להיותו טהרה בלועה. וא"כ אין להוכיח משם לסוגיין.

186. הקשו התוספות, אם זהו תורף דברי רבא, אין הבנה לדבריו [לעיל ע א] כשם שטומאה בלועה אינה מטמאה וכו'. והרי עיקר החידוש הוא, שכאן בשתי טבעות אין הטומאה מטמאה? ומבארים התוספות, פירוש דברי רבה כך הוא: כשם שטומאה בלועה אינה מטמאה את האדם הבלועה אף שנגעה בו, כך אינה מטמאה טהרה שאצלה יחד עימה.

הרשב"א הקשה אף הוא על דברי רבה "כשם" וכו', הרי שני הלכות אלו, טומאה בלועה שאינה מטמאת וטהרה בלועה שאינה נטמאת, ענין אחד הם. וכיון שטומאה בלועה אינה מטמאת את הטהרה הבלועה עימה, לכן הטהרה הבלועה אינה נטמאת על ידי הטומאה?

וביאר הרשב"א דברי רבה: כשם שטומאה בלועה אינה מטמאה טהרה הבלועה עמה אף שנוגעת בו, כך טהרה בלועה אינה נטמאת מן הטומאה הנוגעת בה.